

Inspiratiegids voor de preventie van seksueel en seksistisch geweld in de openbare ruimte

THEORETISCH KADER

Lokaal Veiligheid en Politie

Inhoudsopgave

Deel 1 - Politieke context in België.....	1
Deel 2 - Wetenschappelijke literatuur	3
Deel 3 - Definities	5
Gendergeweld	5
Geweld tegen vrouwen	6
Seksueel geweld	6
Seksisme in de openbare ruimte	6
Cyberseksisme	7
.....	11
Straatintimidatie.....	11
Geweld op het openbaar vervoer	12
Geweld in het uitgaansleven	14
Deel 4 - Financiële ondersteuning.....	16
Deel 5 - Wetgeving	16
Deel 6 - Methodologie.....	18
Aanpak volgens het soort intimidatie en/of plaats	18
Evaluatie	19
Deel 7 – Oproep voor initiatieven	19
Bijlagen	20
Documentatie en websites.....	20
Soorten cyberseksisme.....	21
Cyberpesten	21
Online seksistische haatspraak.....	21
Gender trolling	21
Wraakporno.....	22
Sexting zonder toestemming.....	22
Doxing.....	22
Grooming.....	23
Sextortion	23
Bibliografie	24

Lead

Algemene Directie Veiligheid & Preventie

Directiecomité

BERGER Clémentine (ADVP)

VANDENHOOFDEN Valentine (ADVP)

DEBACKERE Élise (stagiaire ADVP)

Comité ondersteuning en herziening

HADRI Rabbeha (ADVP)

DECANT Béatrice (ADVP)

BELOKOPYTOV Victoria (ADVP)

BELKACEMI Nicolas (Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen)

Inspiratiegids voor de preventie van seksueel en seksistisch geweld in de openbare ruimte

Deel 1 - Politieke context in België

Met de goedkeuring van het federaal plan *Gender Mainstreaming*¹ heeft België een actieplan aangenomen. Dit plan - voorgesteld door Sarah Schlitz, voormalige staatsecretaris voor Gendergelijkheid, Gelijke Kansen en Diversiteit - is opgesteld op basis van de wet *Gender mainstreaming* van 12 januari 2007, die tot doel heeft de genderdimensie te integreren in de federale beleidslijnen. Het plan omvat meer dan 180 maatregelen die betrekking hebben alle bevoegdheidsgebieden van de federale regering en dus van Binnenlandse Zaken. *Gender mainstreaming* is een transversale, structurele en preventieve aanpak². *Gender mainstreaming*, of de geïntegreerde aanpak van de genderdimensie, wil de gelijkheid tussen vrouwen en mannen in de samenleving versterken door de genderdimensie in te bouwen in de inhoud van het overheidsbeleid.³

De minister van Binnenlandse Zaken heeft zich ertoe verbonden de genderdimensie te integreren in de verschillende beleidsterreinen die onder haar bevoegdheid vallen, hetgeen zich vertaalt in één van de aandachtspunten van haar [beleidsnota 2021-2022](#), "bestrijding van seksisme in de openbare ruimte". De minister heeft ook het [Nationaal Actieplan in de strijd tegen gendergerelateerd geweld \(NAP\) 2021-2025](#) goedgekeurd, dat ook door de staatssecretaris voor Gelijke Kansen wordt gecoördineerd om seksisme in de openbare ruimte te bestrijden. Ook in de [Kadernota Integrale Veiligheid \(KIV\) 2022-2024](#) is de bestrijding van gendergerelateerd geweld als prioriteit opgenomen, met inbegrip van de bestrijding van seksueel geweld.

In overeenstemming met deze verschillende verbintenissen wil deze tool de praktijken bundelen die binnen steden, gemeenten en politiezones zijn ontwikkeld om het verschijnsel 'seksueel en seksistisch geweld in de openbare ruimte' te bestrijden. Deze inventarisatie wordt op nationale schaal uitgevoerd. Wij willen dat onze gids aangepast is aan de verschillende realiteiten op het terrein en aan de budgetten waarover steden/gemeenten/politiezones beschikken, die soms beperkter zijn. Wij willen ook de praktijken die in de verschillende gewesten van België zijn ontwikkeld, op elkaar laten inwerken.

Het doel van de gids is seksueel en seksistisch geweld te verminderen door praktijken te ontwikkelen en in te voeren die erop gericht zijn het onveiligheidsgevoel van vrouwen en alle andere personen die te maken krijgen met straatintimidatie en/of geweld in de openbare ruimte, te verminderen.

In februari 2023 publiceerde de staatssecretaris voor Gelijke Kansen een artikel op haar website over het concept van vooraf geschreven antwoorden, die beschreven worden als een [wapen tegen online seksueel geweld om de macht te geven aan de slachtoffers](#). Dit zijn templates van antwoorden die naar daders en

¹ Letterlijke vertaling: integratie van de genderdimensie.

² Frison, C., Gauder, I., Goffinet, F., Harmel, C., & al. (2020). *La loi gender mainstreaming, un outil pertinent pour lutter contre les inégalités femmes-hommes laissé au fond des tiroirs politiques*. In : ASBL Fem & LAW - gecoördineerd door Diane Bernard en Chloé Harmel, Droits des femmes - Code commenté, Larcier 2020.

³ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/gender_mainstreaming.

getuigen van seksuele misdrijven (*dick pics*, *wraakporno*, *deepnude*, online exhibitionisme) kunnen worden gestuurd.

« De door het IGVM opgestelde modelantwoorden helpen slachtoffers vertrouwen en empowerment te krijgen, onder meer door daders te wijzen op de risico's die zij lopen door dergelijke beelden zonder toestemming van de ontvanger te verspreiden of te manipuleren. Getuigen kunnen ook ingrijpen om de daders bewust te maken en de digitale ruimte voor iedereen veiliger te maken. De verschijnselen van online seksueel geweld worden nog onvoldoende begrepen en serieus genomen. Daders en getuigen hebben vaak de neiging om het slachtoffer de schuld te geven »⁴.

Sarah Schlitz, voormalige staatsecretaris voor Gendergelijkheid, Gelijke Kansen en Diversiteit, wijst erop dat verschillende vormen van online seksueel geweld voortaan strafbaar zijn. In het nieuwe Strafwetboek (ontwerp eind 2022 ingediend bij de Raad van State) zullen 'offline' belaging en cyberstalking dezelfde juridische interpretatie krijgen. *« In het Strafwetboek lopen deze twee verschijnselen vaak in elkaar over. Dit delict zal bestaan in het opzettelijk verstoren van de rust van een persoon, ook al is dit eenmalig of het resultaat van een enkele handeling, wanneer de dader wist of behoorde te weten dat hij door dit gedrag de rust van de betrokkene ernstig zou verstoren »⁵.* Deze nieuwe definitie van belaging zal het ook gemakkelijker maken om het zogenaamde “doxing” te vervolgen (zie bijlage pagina 20), net zoals “dickpics”⁶ : *« het verzenden van ongewenste dickpics zal dus onder deze definitie van belaging vallen en een strafbaar feit worden wanneer het nieuwe wetboek van strafrecht wordt toegepast »⁷.* Ter informatie : in 2022 zijn verdere wijzigingen in het seksuele strafrecht aangebracht bij de wet van 21 maart 2022, die op 1 juni 2022 in werking is getreden. Deze wet voegt twee nieuwe hoofdstukken toe: hoofdstuk I/1 getiteld “Misdrijven tegen de seksuele integriteit, het recht op seksuele zelfbeschikking en de openbare zeden” en hoofdstuk III bis/1 getiteld “Misbruik van prostitutie”. Strafbare feiten tegen seksuele integriteit, seksuele zelfbeschikking en de goede zeden en misbruik van prostitutie worden nu in deze wet behandeld. De strafrechtelijke kwalificaties en straffen zijn aangescherpt en toestemming is nu wettelijk gedefinieerd.

Op 2 maart 2023 lanceerde de voormalige staatsecretaris Sarah Schlitz een [oproep voor projecten om de openbare ruimte te vervrouwelijken](https://sarahschlitz.be/nl/sarah-schlitz-devoile-une-arme-contre-les-violences-sexuelles-en-ligne-pour-rendre-le-pouvoir-aux-victimes/). *« De projecten moeten de zichtbaarheid van vrouwen in de openbare ruimte op duurzame wijze vergroten door middel van een project (kunstwerk, fresco, gedenksteen...) dat betrekking heeft op vrouwen of hun ervaringen en dat permanent toegankelijk is voor de bevolking in de openbare ruimte. »⁸*

Het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM) zorgt voor de praktische opvolging van deze projectoproep. Elk project kan worden gefinancierd voor een bedrag tussen 5 000 en 30 000 euro en moet vóór 1 mei 2023 bij het IGVM worden ingediend. Goedgekeurde projecten kunnen plaatsvinden tussen 1 augustus 2023 en 29 februari 2024.

⁴ <https://sarahschlitz.be/nl/sarah-schlitz-devoile-une-arme-contre-les-violences-sexuelles-en-ligne-pour-rendre-le-pouvoir-aux-victimes/>.

⁵ *Ibidem*.

⁶ = zijn/haar intieme delen laten zien zonder toestemming van de ontvanger.

⁷ *Ibidem*.

⁸ <https://sarahschlitz.be/nl/a-nous-la-rue-sarah-schlitz-lance-un-appel-a-projets-pour-feminiser-lespace-public/>.

Deel 2 - Wetenschappelijke literatuur

Om het fenomeen van seksueel en seksistisch geweld in de juiste context te kunnen plaatsen, hebben wij een reeks nuttige onderzoeken en documenten over dit onderwerp geraadpleegd, waarvan hieronder een overzicht wordt gegeven :

Volgens een recente studie van het Europese Fundamental Rights Agency geeft 60% van de Belgische vrouwen aan dat ze sinds hun 15 jaar en 30% de afgelopen 12 maanden, het slachtoffer zijn geweest van seksuele intimidatie⁹. Uit het onderzoek blijkt ook dat meer dan 4 op 5 Brusselse vrouwen te maken hebben gekregen met seksuele intimidatie op straat. Het kan gaan om ongepaste opmerkingen, ongewenste en grensoverschrijdende aanrakingen of zelfs aanranding en verkrachting. Bovendien blijft dit probleem niet beperkt tot de grote steden; ook kleinere dorpen hebben ermee te maken. Seksuele intimidatie komt namelijk in verschillende contexten voor en daders komen in alle lagen van de samenleving voor.

Ter aanvulling van deze gegevens interviewde Plan International in 2019 bijna 700 jongeren¹⁰ van 15 tot 24 jaar, waaruit een reeks verontrustende cijfers naar voren kwam: 91% van de ondervraagde meisjes en 28% van de jongens waren al eens slachtoffer van seksuele intimidatie. Ook in de laatste Veiligheidsmonitor (2021) blijkt *duidelijk uit de enquête dat vrouwen veel vaker het slachtoffer zijn van seksueel geweld dan mannen: 8 op de 10 aangevallen personen zijn vrouwen, met een iets hoger aandeel in de openbare ruimte*.¹¹ En wat meer specifiek seksueel geweld betreft *zijn de verschillen tussen de leeftijdsgroepen hier het meest uitgesproken. Meer dan de helft van de slachtoffers is namelijk jonger dan 25 jaar. Zoals hierboven vermeld, weten we dat deze slachtoffers meestal studenten en vrouwen zijn*.¹²

Volgens de resultaten van het [project UN-MENAMAIS](#)¹³ (juni 2021) is in België 64% van de personen tussen 16 en 69 jaar tijdens hun leven het slachtoffer geweest van één of andere vorm van seksueel geweld (81% vrouwen, 48% mannen).

⁹ <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>.

¹⁰ <https://www.planinternational.be/nl/seksuele-intimidatie-belgie>.

¹¹ Resultaten van de Veiligheidsmonitor, bekendgemaakt in december 2022.

¹² *Ibidem*.

¹³ UN-MENAMAIS, Compréhension des mécanismes, nature, magnitude et impact de la violence sexuelle en Belgique (2017-2021).

De vormen van seksuele en gendergerelateerde intimidatie zijn divers en gevarieerd, zoals blijkt uit [de enquête die Safer Cities in 2019](#) onder jongeren heeft gehouden :

Helaas durven veel van deze slachtoffers er niet over te praten, laat staan een klacht in te dienen. « *Minder dan 1 op de 2 jongeren durft erover te praten met vrienden, en slechts 1 op de 5 jongeren praat erover met familie. De cijfers zijn nog verontrustender als jongeren wordt gevraagd of ze zich tot professionals wenden: slechts 7% van de jongeren heeft beroep gedaan op een psycholoog en 6% durft naar de politie te stappen. Uit al deze in 2019 verzamelde gegevens blijkt hoe belangrijk het is om jongeren te ondersteunen in de strijd tegen seksuele intimidatie*¹⁴.

Ook - in tegenstelling tot wat men zou kunnen denken - gebeurt seksuele intimidatie niet alleen 's nachts, in de donkere hoeken van steden. **Het kan overal en altijd gebeuren.** Een getuigenis op het platform 'Safer Cities' toont dit aan: « *Het gebeurt bijna elke dag, ongeacht of het dag of nacht is, of ik alleen ben of met vriendinnen. Het maakt ook niet uit waar het gebeurt, het gebeurt overal.* ».

Deze elementen kunnen verklaren waarom slachtoffers, voornamelijk jonge meisjes, vermijdingsstrategieën ontwikkelen om hun veiligheidsgevoel te vergroten en de kans dat zij het doelwit van stalkers worden te verkleinen; « *zij passen de manier waarop zij zich kleden aan om uit te gaan, vermijden om door bepaalde plaatsen te gaan wanneer zij alleen zijn, passen de manier waarop zij met hun omgeving omgaan aan (snel lopen, weggijken, oortjes insteken)* »¹⁵. Deze elementen worden bevestigd door de resultaten van de laatste Veiligheidsmonitor¹⁶ (2021). Ander vermijdingsgedrag is

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ UN-MENAMAIS (2017-2021). *Op cit.*

¹⁶ Enquête die om de twee jaar door de federale politie wordt gehouden bij burgers vanaf 15 jaar. De thema's zijn veiligheid en de gevoelens die daarmee verband houden. Het doel is de behoeften van de bevolking te kennen en daarnaar te handelen. De federale politie werkt samen met de FOD Binnenlandse Zaken en de lokale overheden.

bijvoorbeeld de deur niet openen voor onbekenden, het huis niet verlaten als het donker is en/of zonder begeleiding. Ook in deze Veiligheidsmonitor geeft 29% van de respondenten aan zich soms onveilig te voelen in de openbare ruimte, tegenover 9% die zich altijd onveilig voelt. Over het algemeen voelen vrouwen zich minder veilig in de openbare ruimte dan mannen. In vergelijking met mannen, zullen ze zich sneller trachten te verplaatsen van punt A naar B (bijvoorbeeld tussen woning-bushalte; kantoor-metrohalte¹⁷. Dit negatieve gevoel kan een rem zijn op de zelfontplooiing en autonomie van alle vrouwen, ongeacht de leeftijd. Dit gevoel is tussen 2018 en 2021 bovendien met 50% toegenomen. Het blijkt dat de grote steden, en vooral het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het meest getroffen worden door dit gevoel van onveiligheid. Seksueel geweld is momenteel één van 5 meest voorkomende vormen van slachtofferschap (33%).

Deel 3 - Definities

Gendergeweld

"Gendergeweld kan worden gedefinieerd als geweld tegen een persoon op grond van zijn geslacht, genderidentiteit of -expressie, of geweld dat personen van een bepaald geslacht onevenredig zwaar treft. Dit kan resulteren in fysieke, seksuele, emotionele of psychologische schade of materieel verlies voor het slachtoffer. Gendergerelateerd geweld wordt opgevat als een vorm van discriminatie en een schending van de fundamentele vrijheden van het slachtoffer en omvat huiselijk geweld, seksueel geweld (waaronder verkrachting, aanranding en seksuele intimidatie), mensenhandel, slavernij, alsmede diverse vormen van schadelijke praktijken zoals gedwongen huwelijken, verminking van vrouwelijke geslachtsdelen en "eerwraak". Vrouwelijke slachtoffers van gendergerelateerd geweld, en hun kinderen, hebben vaak nood aan specifieke ondersteuning en bescherming vanwege het grote risico op secundaire en herhaaldelijk¹⁸ slachtofferschap, intimidatie en vergelding in verband met dergelijk geweld"¹⁹.

Vrouwen zijn onevenredig vaak het slachtoffer van geweld in nauwe relaties (echtgenoot, ex-partner of ander familielid van het slachtoffer), en de situatie kan nog ernstiger zijn als de vrouw economisch, sociaal of qua verblijfsrecht afhankelijk is van de dader. Deze definitie kan worden aangevuld met het Verdrag van Istanbul, waarin dit geweld wordt omschreven als *"geweld gericht tegen een vrouw omdat ze een vrouw is of geweld dat vrouwen buitenproportioneel treft"*²⁰; het is een belemmering van hun bewegingsvrijheid

¹⁷ Verwijzing naar de beslissingen die gemaakt werden tijdens de interministeriële conferentie over vrouwenrechten. Dit vond plaats op 15 juni 2021.

¹⁸ Secundaire victimisatie = *"negatieve reacties op het slachtoffer van een agressie van personen die hij/zij over de agressie vertelt, in vertrouwen neemt of om hulp vraagt. Ook al zijn ze niet altijd bedoeld om het slachtoffer pijn te doen, deze negatieve reacties kunnen verwoestende gevolgen hebben voor het slachtoffer, die worden aangeduid als secundaire verwondingen"* Joane Turgeon, État de la situation chez les femmes qui consultent des ressources d'aide au Québec, dans Femmes, psychiatrie et victimisation secondaire, p.27.

¹⁹ [Directive 2012/29/UE](#) du Parlement Européen et du conseil du 25 octobre 2012 établissant des normes minimales concernant les droits, le soutien et la protection des victimes de la criminalité et remplaçant la décision-cadre 2001/220/JAI du Conseil.

²⁰ Brussels plan ter bestrijding van geweld tegen vrouwen (2020). Plan International – equal.brussels.

die fysieke en psychische gevolgen kan hebben²¹. Dit sluit uiteraard niet uit dat ook **mannen slachtoffer kunnen zijn van seksueel geweld op grond van hun geslacht**, zoals vermeld in het [NAP 2021-2025](#).

Geweld tegen vrouwen

Wij kunnen een definitie toevoegen die specifiek betrekking heeft op geweld tegen vrouwen. Deze wordt als volgt gedefinieerd: « *alle vormen van gendergerelateerd geweld die leiden of waarschijnlijk zullen leiden tot fysiek, seksueel of psychologisch letsel of leed of economische schade voor vrouwen, met inbegrip van bedreiging met dit soort geweld, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht of dit in het openbaar of in de privésfeer geschiedt.* »²²

Seksueel geweld

De Wereldgezondheidsorganisatie definieert seksueel geweld als volgt:

« *Elke seksuele daad die tegen iemands wil wordt uitgevoerd. Het kan door eender welke persoon uitgevoerd worden ongeacht zijn of haar relatie tot het slachtoffer, in gelijk welke omgeving. Iemand tot seksuele daden dwingen tegen zijn of haar wil, of die daad nu volledig gesteld werd of niet, alsook een poging tot het betrekken van iemand in seksuele daden zonder dat deze de aard of de conditie van de daad snapt, of zonder dat zij/hij kan weigeren deel te nemen of onwil kan uiten bijvoorbeeld door ziekte, beperking, de invloed van alcohol of drugs, of door intimidatie of druk.* »²³

Meer informatie over vormen van seksueel geweld en de gevolgen van seksueel geweld vindt u op www.seksueelgeweld.be.

Seksisme in de openbare ruimte

In de seksismewet van 22 mei 2014²⁴ wordt seksisme in artikel 2 als volgt gedefinieerd: « *voor de toepassing van deze wet wordt begrepen onder seksisme elk gebaar of handeling die, in de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden, klaarblijkelijk bedoeld is om minachting uit te drukken jegens een persoon wegens zijn geslacht, of deze, om dezelfde reden, als minderwaardig te beschouwen of te reduceren tot diens geslachtelijke dimensie en die een ernstige aantasting van de waardigheid van deze persoon ten gevolge heeft.* »

De vzw Garance heeft de volgende definitie aangenomen: « *elk opdringerig - al dan niet geseksualiseerd - gedrag in de openbare ruimte dat gebaseerd is op of herinnert aan genderstereotypen* »²⁵, waarin bepaalde criteria worden benadrukt die specifiek zijn voor seksuele intimidatie:

²¹ <https://www.planinternational.be/nl/blog/hoe-fotografie-seksuele-intimidatie-op-straat-helpt-te-stoppen>.

²² Artikel 3 van het Verdrag van Istanbul.

²³ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.

²⁴ Wet ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte en tot aanpassing van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie teneinde de daad van discriminatie te bestraffen (BS 24.07.2014)

²⁵ Gebaseerd op Vera-Gray, F., Men's Stranger Intrusions : Rethinking Street Harassment. Women's Studies International Forum 58 (2016), pp. 9-17.

- Communicatieve gedragingen (al dan niet verbaal), geseksualiseerd of gericht tot het slachtoffer met betrekking tot zijn/haar geslacht;
- In de openbare ruimte en opgelegd aan onbekende, niet-instemmende doelwitten;
- Gedragingen die in het algemeen niet ernstig zijn, maar waarvan de herhaling gevolgen heeft voor de doelwitten;
- Ze hebben een "omgevingseffect", waarbij een vijandige ruimte voor vrouwen wordt gecreëerd of in stand gehouden, met als doel hun uitsluiting uit deze ruimte;
- Ze hebben een "individuele" impact, die tot uiting komt in een aanval op de waardigheid van het slachtoffer die angst veroorzaakt.

Er moet op gewezen worden dat seksisme in de openbare ruimte maar al te vaak wordt gereduceerd tot straatintimidatie. Het NAP 2021-2025 gaat daarom momenteel uit van een brede definitie van openbare ruimte, met inbegrip van alle voor het publiek toegankelijke ruimten en plaatsen, zowel sportief, cultureel, feestelijk, school, vrije tijd, openbaar vervoer, enz. De openbare ruimte duidt zowel op zowel een afgebakende fysieke plek (een straat, een wijk, een park, etc.) als op plaatsen voor sociale interactie (een bar, een bioscoop, een concertzaal, enz.). Digitale platforms en sociale netwerken worden eveneens beschouwd als openbare ruimten waar intimidatie zeker toeneemt.

Helaas is de openbare ruimte voor ons allen "een *risicozone*" geworden, ook al doen jongeren van 18-30 jaar met de jaren meer ervaring op »²⁶. Met ervaring bedoelen we alle strategieën die worden gebruikt om zich fysiek en psychologisch te beschermen/verdedigen bij een eventuele agressie.

Cyberseksisme

De digitalisering creëert nieuwe vormen van seksisme. Met de toenemende populariteit van sociale media en digitale apparaten in het algemeen, wordt de kwestie van seksisme steeds groter en complexer²⁷. Alleen al het aantal platforms maakt een grote verscheidenheid aan vormen van seksisme mogelijk. Deze vormen - mogelijk gemaakt door o.a. internet, smartphones en sociale media - worden gegroepeerd onder de overkoepelende term "cyberseksisme"²⁸.

De groep van deskundigen inzake de bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (GREVIO) is van mening dat « *geweld tegen vrouwen dat online of met behulp van technologie plaatsvindt, een uitbreiding is van de vele vormen van geweld tegen vrouwen; het verergert het geweld jegens vrouwen en meisjes tot een alarmerend niveau.* »²⁹

Cybergeweld wordt door het Europees Parlement ook gedefinieerd als « *het gebruik van online communicatietechnologieën om daden van geweld tegen personen aan te moedigen of te*

²⁶ Intersectioneel diagnostisch onderzoek naar de ervaringen van vrouwen en geslachtsgebonden en geracialiseerde personen en de LGBTQI+ gemeenschap in het uitgaansleven, met name in bars. December 2021-april 2022. Elsene.

²⁷ Lomba, N., Navarra, C., & Fernandes, M. (2021). Study: Combating gender-based violence: cyber violence. Geraadpleegd op 5 december 2022 via [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2021\)662621](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2021)662621).

²⁸ Shreeves, R. (2021). At a glance: Combating gender-based cyber-violence. Geraadpleegd op 5 december 2022 via [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2021\)698830](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2021)698830).

²⁹ GREVIO (2021). Recommandation générale n°1 du GREVIO sur la dimension numérique de la violence à l'égard des femmes.

vergemakkelijken, of om hen te bedreigen (...) dit verschijnsel is grotendeels seksistisch van aard. »³⁰ Cyberseksisme is het misbruik van sociale media om anderen te schaden, te kwetsen of te benadelen. Voor sommige mensen worden deze media dus vijandige en bedreigende plaatsen voor hun fysieke en psychische integriteit.

Cyberseksisme kan verschillende vormen aannemen, zoals seksistisch cyberpesten (dat kan leiden tot online seksuele intimidatie), dat van specifiek belang is voor ons in deze tool. « *Bij seksistisch cyberpesten wordt iemand aangevallen omwille van diens gender en gaat het erom die persoon te treffen als vrouw, of als man, transgender of non-binair persoon* »³¹. Dit concept hangt nauw samen met het fenomeen van de "[manosphere](#)", een virtueel netwerk van haat tegen vrouwen.

Eén van de belangrijkste elementen die cyberseksisme onderscheidt van andere vormen van seksisme is de **anonimiteit** die daders in staat stelt om overal, op grote schaal en met blijvende gevolgen seksueel en seksistisch geweld te plegen.³² Anonimiteit op sociale netwerken is werkelijk een onderwerp van discussie. Het geeft mensen met slechte bedoelingen namelijk een zekere straffeloosheid en moedigt gewelddadige en kwetsende opmerkingen aan. De Franse president heeft duidelijk gemaakt voorstander te zijn van het opheffen van de anonimiteit om online haat te bestrijden.³³ Het is echter niet zo eenvoudig. Uit een Amerikaans onderzoek bleek dat 46% van de slachtoffers van intimidatie te maken kreeg met haatdragende uitlatingen van mensen die hun identiteit niet verborgen hielden.³⁴ De zangeres Hoshi - een publiek figuur die slachtoffer werd van cyberseksisme - wijst op het gebrek aan middelen waarover justitie beschikt om slachtoffers te helpen. Homofobe beledigingen en doodsb bedreigingen zijn voor haar dagelijkse kost op sociale netwerken. Van de duizenden ontvangen beledigende berichten werd slechts één dader vervolgd.³⁵

Frequentie

« *Uit een studie van Plan International (2020) blijkt dat bijna 60% van de jonge vrouwen tussen 15 en 25 jaar het slachtoffer werd van cyberpesten, en 39% zegt online met seksueel geweld te zijn bedreigd* »³⁶. We zien verschillen in de cijfers tussen de lidstaten die verband lijken te houden met de mate van toegang tot het internet in de betrokken lidstaat. Zo komt cyberpesten vaker voor in landen met een hoge internettoegang en minder in landen met een lage toegang, zoals Roemenië, Litouwen en Portugal. De [Economist Intelligence Unit](#) (EIU), die een internationaal onderzoek heeft uitgevoerd, meldt echter zeer lage meldingspercentages.

³⁰ Europese Unie (2021): Bestrijding van gendergerelateerd cybergeweld - plenaire vergadering december 2021.

³¹ Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen. Wraakporno, online seksuele intimidatie en andere vormen van cyberpesten. Resultaten van de enquête #youtoo.

³² Shreeves, R. (2021). *Op cit.*

³³ <https://trends.levif.be/a-la-une/tech-medias/interdire-lanonymat-sur-internet-pour-en-finir-avec-la-violence-verbale-lidde-est-mauvaise-et-voici-pourquoi/>

³⁴ <https://trends.levif.be/a-la-une/tech-medias/interdire-lanonymat-sur-internet-pour-en-finir-avec-la-violence-verbale-lidde-est-mauvaise-et-voici-pourquoi/>

³⁵ <https://www.rtb.be/article/cyberharcèlement-la-chanteuse-hoshi-est-decouverte-par-la-lentueur-et-le-manque-defficacite-de-la-justice-francaise-que-nest-il-en-belgique-11136706>

³⁶ <https://www.forbes.fr/politique/plus-de-50-des-jeunes-femmes-ont-ete-victimes-de-cyber-harcèlement/>.

Actualiteit

Zoals gezegd neemt de populariteit van sociale media en andere digitale apparaten toe. Daarnaast komen artikelen over haatberichten en seksisme op virtuele platformen steeds vaker in het nieuws. Het is daarom duidelijk dat ook deze vorm van seksisme speciale aandacht verdient in dit werk.

Zo kreeg de applicatie 'Telegram' in³⁷ november 2022 veel aandacht van de VRT en andere³⁸ media. Bovendien wordt de applicatie ook niet gemodereerd, d.w.z. dat de organisatie niet ingrijpt in geval van ongepaste gesprekken in de chatgroepen. Het is dus de ideale plaats om "exposegroepen" te creëren. In deze groepen worden beledigende berichten over meisjes/vrouwen geplaatst, naaktfoto's van hen gedeeld en persoonlijke informatie zoals hun adres en telefoonnummer vrijgegeven. Haatzaaien, *wraakporno*, *sexting* zonder wederzijdse toestemming en *doxing* vinden dus plaats in deze groepen zonder echte vervolging.³⁹

Dankzij het internet kunnen persoonlijkheden, zoals bijvoorbeeld influencer Andrew Tate, zeer populair worden op verschillende socialemediaplatformen. Hij werd populair met seksistische en aanstootgevende uitspraken zoals "*ik verwacht dat mijn vrouw ontbijt voor me maakt*" en "*een vrouw is eigendom van haar man*". Deze uitspraken hebben hem veel volgers opgeleverd, vooral jonge mannen. Dat dergelijke figuren zo populair kunnen worden op sociale netwerken is alarmerend en toont opnieuw het belang van preventieve acties aan.⁴⁰

Wat betreft de impact van dergelijk cyber-geweld, « *de Raad van Europa merkt op dat de gevolgen van cybergeweld vaak worden onderschat of niet serieus worden genomen, maar dat de daaruit voortvloeiende fysieke, seksuele, psychologische en economische schade verwoestend kan zijn.* »⁴¹

In de bijlage van dit document vindt u de verschillende vormen van cyberseksisme die momenteel worden vermeld. Enkele van de meest voorkomende vormen van cyberseksisme worden opgesomd. Het feit dat er al zoveel vormen van cyberseksisme bestaan, toont eens te meer het belang aan van preventie tegen dit verschijnsel.

³⁷ Beveiligde chatapplicatie waar mensen versleutelde berichten, afbeeldingen, video's en bestanden met elkaar kunnen uitwisselen.

³⁸ *Vlaamse Radio en Televisieomroeporganisatie.*

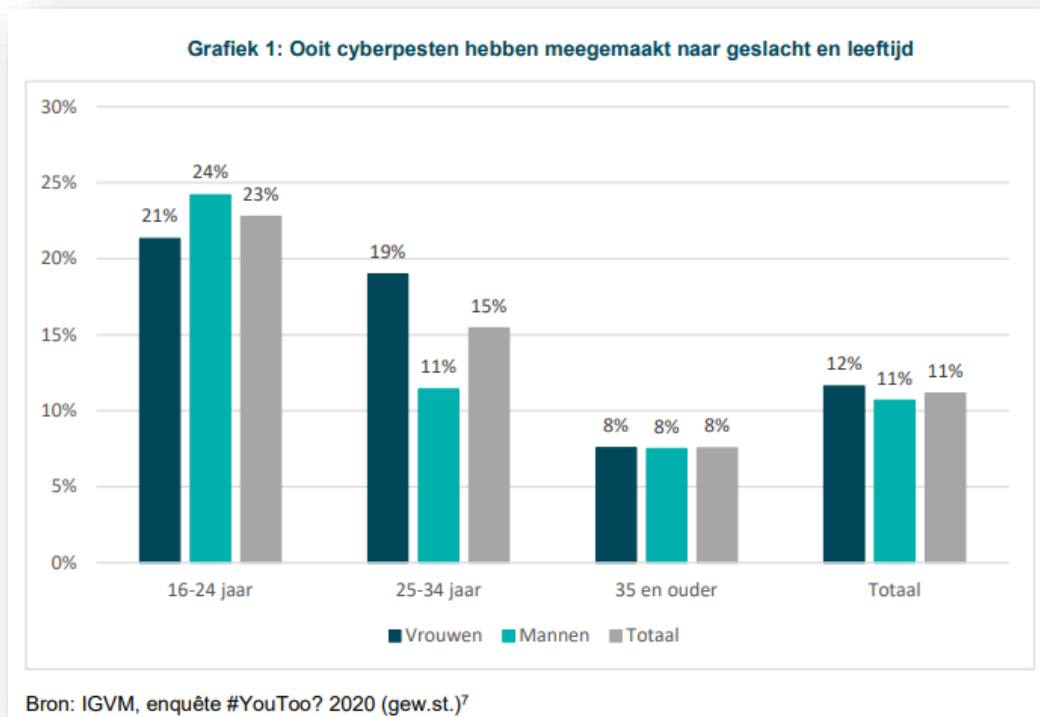
³⁹ Verheyden, T. (2022). Hoe naaktbeelden van jonge meisjes ongewild én ongestraft blijven rondgaan in "exposegroepen" op Telegram. Geraadpleegd op 19 december 2022 via <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/11/09/expose/>.

⁴⁰ Willems, A. (2022). Na Facebook en Instagram heeft nu ook TikTok genoeg van Andrew Tate : vrouwenhater van sociale media gegooid. Geraadpleegd op 19 december 2022 via <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/08/20/andrew-tate/>.

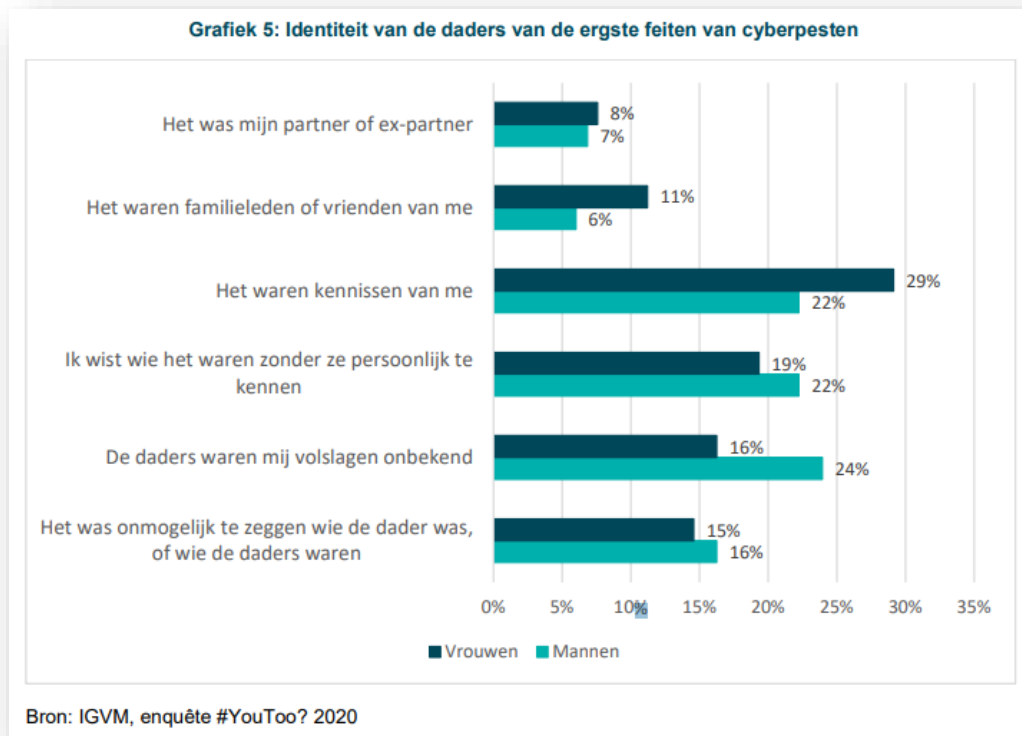
⁴¹ Europese Unie (2021). *Op cit.*

Wat weten we over het profiel van slachtoffers van cyberpesten ?

Volgens [het onderzoek van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen](#) (hierna als IGVM afgekort) in 2020 is dit de demografische verdeling van personen die al slachtoffer zijn geweest van cyberseksisme :

Wat weten we over de identiteit van daders? Volgens het onderzoek van het IGVM :

Straatintimidatie

Er kunnen verschillende definities worden gebruikt om deze problematiek uit te leggen. Wij willen alle bestaande definities in perspectief plaatsen om hun verschillen te benadrukken.

Volgens artikel 34 van het Verdrag van Istanbul betekent **stalking** « *opzettelijke gedragingen tot herhaaldelijke bedreiging van een ander, hetgeen haar of hem doet vrezen voor haar of zijn veiligheid.* »⁴² Dit artikel heeft ook betrekking op intimidatie met behulp van ICT⁴³ : « *bedreigend gedrag kan bestaan uit het herhaaldelijk volgen van een persoon, het aangaan van ongewenste communicatie met een persoon, of een persoon laten weten dat hij of zij in de gaten wordt gehouden. Dit omvat het fysiek volgen van een persoon, het verschijnen op diens werkplek, sportcentrum of school, alsook het volgen in de virtuele wereld (chatrooms, sociale netwerksites, enz.). "Ongewenste communicatie" betekent het streven naar elke vorm van actief contact met het slachtoffer via alle beschikbare communicatiemiddelen, met inbegrip van moderne communicatietools en ICT.* »⁴⁴

Straatintimidatie kan worden gedefinieerd als "ongewenst, intimiderend of beledigend gedrag dat seksueel van aard kan zijn en waarbij de rust van het slachtoffer wordt verstoord"⁴⁵. Het kan bijvoorbeeld

⁴² GREVIO (2021). *Op cit.*

⁴³ Informatie- en communicatietechnologieën

⁴⁴ GREVIO (2021). *Op cit.*

⁴⁵ <https://www.seksueelgeweld.be/straatintimidatie>.

gaan over fluiten of andere verbale uitdagingen, het trekken van gezichten, beledigingen, aanrakingen, seksuele gebaren of gevolgd worden.

Seksuele intimidatie betekent volgens artikel 40 van het Verdrag van Istanbul « *elke vorm van ongewenst verbaal, non-verbaal of fysiek seksueel getint gedrag met het doel of gevolg de waardigheid van een persoon te schenden, in het bijzonder door het creëren van een intimiderende, vijandige, onterende, vernederende of beledigende omgeving.* »⁴⁶

Seksistische intimidatie in de openbare ruimte betreft « *alle individuele en collectieve gedragingen in openbare ruimten (straat, vervoer, enz.) die erop gericht zijn mensen uit te dagen, te intimideren, te bedreigen, te vernederen of te beledigen vanwege hun geslacht. Ze komen indringend en herhaaldelijk voor in verschillende vormen (fluiten, opmerkingen, achtervolgingen) en kunnen zich ontwikkelen tot seksueel geweld.* »⁴⁷ Zoals gezegd is dit een genderprobleem, dat vooral vrouwen betreft.

In dit verband heeft onze ADVP [een gids over gendergelijkheid in de publieke ruimte](#) opgesteld. In dezelfde geest wordt er momenteel gewerkt aan een gids met goede praktijken "Security by design" om seksuele en seksistische intimidatie te voorkomen en aan te pakken, en het veiligheidsgevoel in de openbare ruimte in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te bevorderen. Het hoofddoel is seksuele intimidatie, die een gevoel van angst creëert bij slachtoffers (voornamelijk vrouwen en leden van de LGBTQIA+-gemeenschap) in de Brusselse publieke ruimtes, te voorkomen en terug te dringen. Dit project tot inrichting en beveiliging van de openbare ruimte is relevant omdat - volgens de resultaten van de laatste Veiligheidsmonitor - onvoldoende straatverlichting voor 27% van de respondenten bijvoorbeeld een terugkerend probleem is. Deze laatsten zijn voornamelijk studenten en vrouwen.

Het in aanmerking nemen en integreren van de genderdimensie « *in de besluitvorming over de constructie, planificatie en organisatie van de stad of gemeente kan ertoe bijdragen dat een stad of gemeente aantrekkelijk, egalitair en toegankelijk wordt voor iedereen. Het gaat om het ontwikkelen van een geïntegreerde benadering van gelijkheid tussen mannen en vrouwen en een strategie die transversaal is voor de gehele stad of gemeente. De stad anders inrichten en ze toegankelijk maken voor alle gebruikers, zorgt er gelijk ook voor dat vrouwen zich de stad eigen maken, dat ze zich in alle veiligheid en comfort kunnen verplaatsen en hun activiteiten kunnen uitoefenen op plekken waar ze zich niet onveilig voelen en niet in gevaar verkeren.* »⁴⁸ Dit wordt "gender planning" genoemd.⁴⁹

Geweld op het openbaar vervoer

Onder "geweld op het openbaar vervoer" verstaan we alle mogelijke vormen van geweld zoals verbaal en non-verbaal geweld, het volgen van een persoon, hem/haar aanstaren, fluiten. Slachtoffers kunnen ook worden geduwd of betast. Plan International vermeldt ook « *exhibitionisme, nagebootste seksuele gebaren of gemaakte foto's (genomen zonder toestemming)* »⁵⁰.

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ Décisions de la Conférence interministérielle Droits des femmes du 15 juin 2021.

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ De Europese Commissie definieert "gender planning" als een *actieve benadering van de planning waarbij gender als een belangrijke variabele of criterium wordt gehanteerd en waarbij wordt getracht een expliciete genderdimensie in het beleid of de actie op te nemen*.

⁵⁰ <http://stopausexisme.be/la-stib-invite-a-reagir-contre-le-harcelement-sexiste-dans-lespace-public/>.

Met de term "openbaar vervoer" bedoelen we alle voertuigen die geschikt zijn om meerdere mensen tegelijk te vervoeren, zoals bussen, trams, metro's en treinen, inclusief de omgeving rond stations en haltes. Geweld op het openbaar vervoer, van welke aard ook, kan zowel gericht zijn tegen passagiers als tegen personeelsleden van openbare vervoersmaatschappijen.

Met het oog op dit fenomeen heeft de MIVB in 2019 een bewustmakingscampagne gevoerd, waarin onder meer de volgende boodschap aan bod kwam: « *Een hand op je achterste of iemand die tegen je aanschuurt op de metro, vieze blikken op de bus, seksistische commentaren wanneer je op de tram staat te wachten,... In Brussel - net als in alle grote steden - is seksuele intimidatie op en rond het openbaar vervoer dagelijkse realiteit. Vooral meisjes en vrouwen worden ermee geconfronteerd.* »⁵¹ Reeds in 2019 stelde Plan International België dat « *in België 60% van de vrouwen beweert reeds het slachtoffer te zijn geweest van seksistische intimidatie op straat of op het openbaar vervoer (...) één vrouw op twee werd fysiek aangevallen op straat of op het openbaar vervoer, onaanvaardbare cijfers.* »⁵² In 2022 werd door de correctionele rechtbank een gevangenisstraf van 10 maanden uitgesproken tegen een man die vrouwen betastte in de Brusselse metro. De man werd schuldig bevonden aan aanranding van de eerbaarheid⁵³.

In 2019 en 2020 werden 2 grote onderzoeken uitgevoerd over de onveiligheid op het openbaar vervoer in Frankrijk. Meer dan 9 van de 10 slachtoffers van seksuele en seksistische aanvallen op het openbaar vervoer in de regio Ile-de-France zijn vrouwen.

Vrouwen voelen zich onzekerder in het openbaar vervoer, vooral jonge vrouwen: « *87,1% van de vrouwelijke slachtoffers meldt ten minste één angstervaring in het afgelopen jaar, een percentage dat daalt tot 68,2% bij degenen die 55 jaar of ouder zijn, terwijl het bij mannelijke slachtoffers varieert tussen 74,3% en 82,2%, afhankelijk van de leeftijdsgroep (...) 25,6% van degenen tussen 18 en 24 jaar en 23,1% van degenen tussen 25 en 34 jaar melden meer dan tien angstwekkende situaties in het afgelopen jaar, tegenover 15% en 11% voor de leeftijdsgroepen boven de 35* »⁵⁴.

« *De angst voor seksuele of seksistische intimidatie en de angst voor fysiek seksueel geweld komen overdag minder tot uiting dan 's avonds of 's nachts (respectievelijk 24,7% en 28,6% van de angsten werd gevoeld tussen 8.30 en 18.30 uur). Volgens de resultaten van de door het ONDT ('observatoire national de la délinquance dans les transports') verrichte onderzoek naar seksistische misdrijven wordt overdag echter veel geweld gepleegd: 46,6% van de fysieke seksuele agressies en 50,1% van de andere soorten seksuele en seksistische misdrijven werden in de ochtend of middag gepleegd* »⁵⁵.

Zoals echter wordt benadrukt in de besluiten van de Interministeriële Conferentie over de rechten van de vrouw van 15 juni 2021, blijft mobiliteit echter « *een fundamenteel aspect van het dagelijks leven, onmisbaar voor de emancipatie en autonomie van elk individu* »⁵⁶.

⁵¹ <https://www.planinternational.be/nl/blog/jongeren-en-mivb-samen-tegen-seksuele-intimidatie>.

⁵² *Idem* 3.

⁵³ [Bruxelles: le «frotteur» du métro écope de 10 mois de prison avec sursis - sudinfo.be](https://www.sudinfo.be/bruxelles/le-frotteur-du-metro-ecope-de-10-mois-de-prison-avec-sursis).

⁵⁴ Institut Paris Région (2022). Prévenir les violences sexuelles et sexistes envers les femmes dans les transports franciliens. Note rapide n°964.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Besluiten van de Interministeriële Conferentie over Vrouwenrechten van 15 juni 2021.

Zoals wordt aangetoond in deze⁵⁷ grafiek voor de [stad Parijs](#) :

Dit gevoel van onveiligheid wordt nog versterkt door de aanwezigheid van dronken en/of gedrogeerde personen. Ook het gevoel van eenzaamheid (verlaten stationsomgevingen, perrons, enz.) en de afwezigheid van personeel versterken dit gevoel.

In 2021 getuigde parlements lid Latifa Aït-Baala (MR) dat « *de gezondheids crisis geen einde heeft gemaakt aan seksuele intimidatie op het openbaar vervoer. Er hadden initiatieven moeten genomen worden om dit probleem ondanks de situatie serieus te nemen. Nu moet het tempo worden opgevoerd om het openbaar vervoer in Brussel veiliger te maken. Veel vrouwen maken geen gebruik van het openbaar vervoer omdat ze zich niet veilig voelen. Dit is een ernstige belemmering voor het gebruik van het openbaar vervoer in Brussel* »⁵⁸.

In haar intersectioneel diagnostisch onderzoek vermeldt de stad Elsene de resultaten van de kwalitatieve fase van hun onderzoek, die bevestigen dat « *de onveiligheid in het algemeen betrekking heeft op de openbare ruimte (straten, metrostations) en de mobiliteit (op het openbaar vervoer, taxi's/Uber, enz.)* »⁵⁹

Geweld in het uitgaansleven

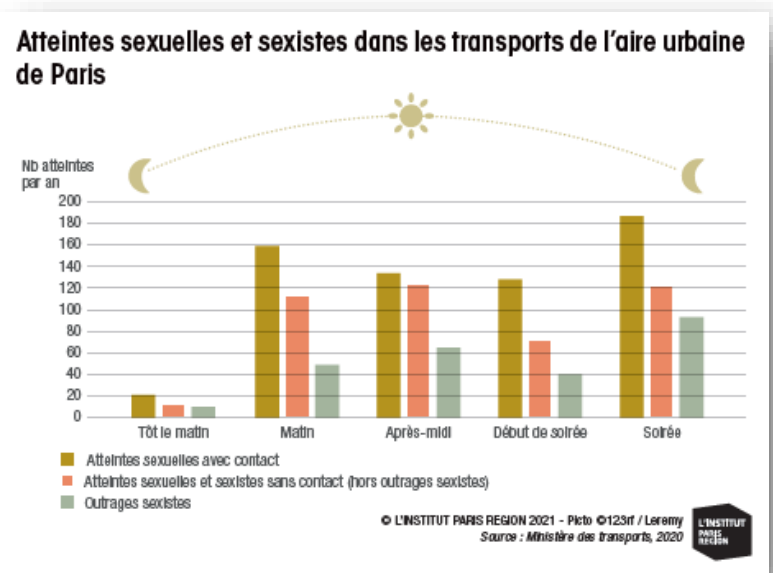
Onder "seksueel geweld in het uitgaansleven" verstaan we elk gedrag dat intimidatie, het gebruiken of inspuiten van ongewenste stoffen, seksuele aanrakingen, seksuele agressies met inbegrip van verkrachting omvat en wordt gepleegd door een persoon die aanwezig is in een feestelijke omgeving zoals een bar, festival, concert, privéfeest (of elders) op één of meer eveneens aanwezige slachtoffers.

Dankzij de beweging *#balancetonbar* hebben veel slachtoffers van seksueel geweld in het uitgaansmilieu hun stem kunnen laten horen. Ontstaan in Brussel in oktober 2021 na een stortvloed aan getuigenissen tegen de obars van een bekende bar in Elsene, vonden de slachtoffers in deze beweging het klankbord dat ze zochten om hun dramatische ervaring te laten horen en morele steun te krijgen van hun lotgenoten. De slogan van de pagina *#balancetonbar* is "on te croit" ('we geloven je').

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ <https://www.lalibre.be/regions/bruxelles/2021/04/29/harcelement-dans-les-transports-publics-la-stib-va-lancer-une-etude-sur-le-sentiment-de-securite-des-voyageurs-2VRZFYOQLRGQ7P6Z26WRTNESPE/>.

⁵⁹ Intersectioneel diagnostisch onderzoek naar de ervaringen van vrouwen en geslachtsgebonden en geracialiseerde personen en de LGBTQIA+ gemeenschap in het uitgaansleven, met name in bars. December 2021-april 2022. Elsene.

Het eerste bericht op de Instagram-pagina luidt: « *De aanrandingen en verkrachtingen op het kerkhof van Elsene zijn verre van geïsoleerde gebeurtenissen. Als u het slachtoffer bent geweest van soortgelijke gebeurtenissen en zich anoniem wilt uitspreken, aarzel dan niet om een getuigenis af te leggen* ».

De modus operandi van de daders is vaak dezelfde: niet-consensuele bedwelming met GHB⁶⁰ en/of misbruik van de zwakheid van het slachtoffer wanneer zij zeer dronken zijn. De beweging ging gepaard met een brief aan de 19 Brusselse gemeenten waarin een politieke reactie werd geëist op de omvang van de getuigenissen die melding maken van een systematisch probleem.⁶¹

Eind 2022 telde de Instagram-pagina bijna 100 getuigenissen over verschillende inrichtingen in de Belgische hoofdstad en meer dan 33 000 volgers.

#balancetonbar heeft zich verspreid naar andere landen (Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk in het bijzonder). Deze beweging blijft ijveren voor het doorbreken van de stilte en het ondersteunen van slachtoffers van seksueel geweld in het uitgaansmilieu.

⁶⁰Gamma-hydroxyboterzuur = psychotrope stof met een zeer sterk verdovend effect op het centrale zenuwstelsel, dat wordt gebruikt voor medische doeleinden of voor misbruik.

⁶¹[En Belgique, le mouvement #balancetonbar prend de l'ampleur \(lemonde.fr\)](https://www.lemonde.fr/belgique/article/2022/11/10/en-belgique-le-mouvement-#balancetonbar-prend-de-l-ampleur/5588888).

Deel 4 - Financiële ondersteuning

Momenteel (cijfers 2021) beschikken 109 steden en gemeenten over een strategisch veiligheids- en preventieplan (SVPP) en ontvangen zij financiële steun van de federale overheid. Deze steden kunnen deze financiering gebruiken om preventieve maatregelen te nemen ter bestrijding van diverse criminele verschijnselen.

Seksueel geweld als zodanig is echter niet specifiek opgenomen in de SVPP's, maar verschijnselen als seksuele delinquentie of echtelijk geweld wel.

Op basis van de cijfers die we hebben over de huidige SVPP-cyclus, volgen hieronder de percentages van steden die bijzondere aandacht besteden aan deze verschillende verschijnselen:

- *Geweld tijdens festiviteiten: 10%;*
- *Geweld op het openbaar vervoer: 9%;*
- *Geweld tegen de LGBTQIA+-gemeenschap en transgenders: 1%;*
- *Cybercriminaliteit: 16%;*
- *Seksuele delinquentie: 2%.*

Vanuit onze directie zouden wij de genderdimensie in de volgende SVPP-cyclus willen integreren, maar hierover is nog niets definitief besloten.

Deel 5 - Wetgeving

In België zijn er een reeks wetten die betrekking hebben op seksueel en seksistisch geweld:

- De **artikelen 10 en 11 van de Belgische Grondwet** die de gelijkheid van mannen en vrouwen waarborgen ;
- De **wet van 30 juli 1981** tot bestraffing van bepaalde door racisme, xenofobie, haatdragende taal, discriminatie en intimidatie ingegeven daden ;
- De **wet van 7 mei 1999** waarin wordt gepleit voor de gelijke behandeling van mannen en vrouwen op alle niveaus;
- De **wet van 10 mei 2007** ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie ;
- De **wet van 22 mei 2014 (wijziging van de wet van 10 mei 2007 - bestraffing van ernstig seksistisch gedrag)**⁶² ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte, vormen van seksuele intimidatie (op straat) gepleegd op openbare plaatsen ;
- De **wet van 4 mei 2020** ter bestrijding van de niet-consensuele verspreiding van seksueel getinte beelden en opnames ("wraakporno") ;
- De **wet van 21 maart 2022** houdende wijzigingen aan het Strafwetboek met betrekking tot het seksueel strafrecht ;
- De **omzendbrief nr. 05/2022 van het college van procureurs-generaal bij de hoven van beroep in verband met** de Wet van 21 maart 2022 houdende wijzigingen aan het Strafwetboek met betrekking tot het seksueel strafrecht, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 30 maart 2022, met inwerkingtreding op 1 juni 2022 ;

⁶² Deze wet wordt momenteel beoordeeld door het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen met het doel aanbevelingen te formuleren.

- Uitgebreid wetsvoorstel tegen femicide⁶³.

Ter informatie, om gedrag dat als seksistisch wordt beschouwd strafbaar te stellen, moeten de volgende 5 kenmerken aanwezig zijn⁶⁴ :

1. Een gebaar/handeling (fysieke handeling, beledigingen, obscene gebaren, minachtende of denigrerende woorden en/of houdingen) ;
2. In het openbaar (op een openbare plaats, in aanwezigheid van meerdere mensen, op een internetblog, op sociale media,...) ;
3. Klaarblijkelijk bedoeld om minachting uit te drukken vanwege genderkenmerken van het slachtoffer (wegens gender of seksuele geaardheid) ;
4. Gevolg: ernstige aantasting van de waardigheid van het slachtoffer ;
5. Tegen één of meerdere welbepaalde en identificeerbare personen.

Er moet op gewezen worden dat indien het slachtoffer van dit gedrag een minderjarige is, dit een verzwarende omstandigheid vormt en dus een verhoging van de opgelopen straf.

In België werden een reeks resoluties aangenomen/voorgesteld :

Door het Brussels Parlement⁶⁵ :

- De [resolutie](#) "betreffende de gelijkheid tussen vrouwen en mannen in de openbare ruimte" van 28/03/2019;
- De [resolutie](#) "ter bestrijding van ongewenst seksueel gedrag in de openbare ruimte, en in het bijzonder op het openbaar vervoer" van 30/04/2019.

Door het Waals parlement :

- De [resolutie](#) "bestrijding van het fenomeen 'intimidatie op het openbaar vervoer'" van 28 februari 2018.

Door de Senaat die op 16 december 2022 een voorstel van resolutie indiende :

- [Voorstel van resolutie](#) over de bestrijding van seksueel geweld gepleegd met verkrachtingsdrugs en andere weerloosmakende stoffen.

Door de Commissie Defensie in de Kamer die in januari 2023 een voorstel van ontwerpresolutie indiende:

- [Ontwerpresolutie](#) om 'grensoverschrijdend' of 'ongepast' gedrag binnen Defensie en de krijgsmacht in het bijzonder aan te pakken.

Op Europees niveau vinden we:

- Het **Verdrag van Istanbul**, dat « *van toepassing is op alle vormen van geweld ten opzichte van vrouwen, met inbegrip van huiselijk geweld, en van toepassing is in vredetijd en in tijden van*

⁶³ De staatssecretaris voor Gelijke Kansen (Sarah Schlitz) leidt het project. Momenteel is het project goedgekeurd door de ministerraad. Er is een advies van de Raad van State ontvangen, maar er moeten nog verschillende stappen worden genomen voordat de wet wordt opgesteld, van kracht wordt en in het Belgisch Staatsblad wordt gepubliceerd. België is het eerste Europese land dat een alomvattende wet tegen femicide aanneemt.

⁶⁴ <https://www.seksueelgeweld.be/straatintimidatie>.

⁶⁵ Brussels plan ter bestrijding van geweld tegen vrouwen (2020). Plan International – equal.brussels.

gewapende conflicten, waardoor elke situatie waarin vrouwen het doelwit zijn van geweld, wordt gedekt »⁶⁶ ;

- Het [Verdrag van Boedapest](#), waarin « *juridisch bindende normen om cybergeweld strafbaar te stellen, het verzamelen van bewijsmateriaal te waarborgen en grensoverschrijdende en internationale samenwerking tot stand te brengen, onder meer bij de bestrijding van geweld tegen vrouwen online* » worden gebundeld »⁶⁷ ;
- [Aanbeveling CM/Rec\(2019\)1 van de Raad van Europa](#) over het voorkomen en bestrijden van seksisme.;
- Ontwerp van Europese richtlijn ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld⁶⁸ ;
- [Resolutie van de Parlementaire Vergadering](#) (2017) om een einde te maken aan seksueel geweld en intimidatie van vrouwen in de openbare ruimte.

De VN kondigde in september 2022 ook [een algemene](#)⁶⁹ resolutie aan:

- Betere [toegang tot justitie voor slachtoffers van seksueel geweld](#).

Deel 6 - Methodologie

Aanpak volgens het soort intimidatie en/of plaats

Wat de structuur van het document betreft, hebben wij gekozen voor een aanpak volgens het soort intimidatie op specifieke plaatsen. Daarbij wordt voor iedere vorm de ontwikkelde initiatieven aan de hand van "oplossingen" voorgesteld, afhankelijk van wat op het terrein als een probleem wordt beschouwd.

Na bestudering van de wetenschappelijke literatuur en de actualiteit kwamen vier hoofdcategorieën van plaatsgebonden intimidatie naar voren, zoals hierboven gedefinieerd:

- Cyberseksisme;
- Straatintimidatie;
- Geweld op het openbaar vervoer;
- Geweld in het uitgaansleven.

Het voordeel van deze indeling is dat het gemakkelijk is om initiatieven te vinden die verband houden met het thema dat voor problemen zorgt. We zullen de acties ook per provincie indelen om een coherente

⁶⁶ Raad van Europa (2022).

⁶⁷ GREVIO (2021).

⁶⁸ De FOD Justitie staat aan het hoofd van dit project. De nieuwe richtlijn is gebaseerd op zowel het Verdrag van Istanbul als de EU-richtlijn 29/2012 inzake de verbetering van slachtofferhulp in Europa. Deze richtlijn uit 2012 wordt momenteel onderzocht. De nieuwe richtlijn richt zich op cybergeweld en beoogt onder meer de verwijdering van bepaalde strafbare inhoud op het internet. In België is een debat gaande op het niveau van de betrokken administraties en kabinetten. Op Europees niveau heeft Zweden het EU-voorzitterschap overgenomen.

⁶⁹ Hiermee maakt de VN haar mening of wil sterk kenbaar, maar het brengt geen juridische verplichting voor staten met zich mee. De betekenis is vooral symbolisch.

structuur te verzekeren. Deze indeling per provincie zal er voornamelijk voor zorgen dat (potentiële) slachtoffers en burgers kunnen terugvinden wat er in hun omgeving wordt gedaan.

Tijdens het verzamelen van de verschillende fiches stelden we vast dat sommige ervan beschrijvingen waren van opleidingen die door de partners zijn ontwikkeld. Vandaar er een 5de categorie “Workshops en opleidingen” werd gecreëerd, uitsluitend bestemd voor opleidingen in verband met deze problematiek.

Evaluatie

Het merendeel van de vermelde initiatieven werden onderworpen aan een kwalitatieve evaluatie om hun succes en relevantie te verzekeren. Dankzij deze evaluatie kunnen wij een wetenschappelijke en professionele meerwaarde toevoegen aan de door de partners ontwikkelde projecten. De initiatieven die niet werden geëvalueerd, worden ook vermeld omdat ze een bron van inspiratie kunnen zijn. De evaluatiestatus zal in elke fiche worden vermeld.

Ter informatie heeft de ULB een gids voor de evaluatie van preventieprojecten opgesteld. Het is een [methodologische gids voor de uitwerking en de evaluatie van preventieprojecten in een territoriaal perspectief](#).

Deel 7 – Oproep voor initiatieven

Wij hebben vastgesteld dat er weinig of geen initiatieven zijn ontwikkeld om seksueel en seksistisch geweld op het openbaar vervoer en cyberseksisme te bestrijden, met name in sommige steden, gemeenten en politiezones. Wij zijn ervan overtuigd dat er nog veel initiatieven zijn die niet konden worden vermeld. Daarom nodigen wij alle lokale overheden die interessante projecten hebben ontwikkeld inzake de preventie van seksueel en seksistisch geweld in de openbare ruimte - van alle categorieën - uit om contact op te nemen met de projectverantwoordelijken via vps@ibz.be. Op die manier kan ervoor gezorgd wordendat de gegevens digitaal worden bijgewerkt en/of verder aangevuld.

Bijlagen

Documentatie en websites

- De gids "[Espace public, genre et sentiment d'insecurité](#)" van de vzw Garance, die het belang benadrukt van "weten waar je bent en waar je naartoe gaat" voor het veiligheidsgevoel van vrouwen in de openbare ruimte.
- De "[Gids voor de integratie van veiligheidsvoorzieningen in de openbare ruimte](#)", om de fysieke veiligheid in de publieke ruimte te versterken.
- Informatiefiche "De Manosphere" - AD PV FOD Binnenlandse Zaken : <https://www.besafe.be/nl/geweld/online-haatspraak>.
- Informatiefiche "Wraakporno" - AD PV FOD Binnenlandse Zaken : <https://www.besafe.be/nl/geweld/delen-van-intieme-beelden>.
- Informatiefiche "Stalkerware" - AD PV FOD Binnenlandse Zaken : <https://www.besafe.be/nl/geweld/stalkerware>.
- De website [WatWat.be](#) biedt kinderen en jongeren actuele informatie over onderwerpen als seksueel grensoverschrijdend gedrag, relaties en seksualiteit.

Soorten cyberseksisme

De verschillen tussen de hieronder genoemde vormen zijn soms erg klein en ook de motieven zijn vaak vergelijkbaar. Toch is het interessant om de verschillende vormen van cyberseksisme nader te bekijken.

Cyberpesten

"Cyberpesten" verwijst naar intimidatie via e-mails, berichten (SMS of online) of het internet. Er is sprake van intimidatie wanneer incidenten zich herhalen. Op zichzelf zijn de incidenten vaak onschuldig, maar samen zorgen ze er vaak voor dat het slachtoffer zich angstig voelt⁷⁰. Het kan met name gaan om beledigende/bedreigende berichten, opmerkingen op sociale media of het delen van intieme beelden zonder wederzijdse toestemming.⁷¹

Online seksistische haatspraak

Bij online haatspraak gaat het - net als bij haatspraak "in het echte leven" - om het verspreiden van haatdragende berichten over een hele groep op een discriminerende en intolerante manier. Daarbij wordt gebruik gemaakt van negatieve vooroordelen of stereotypen. Haatspraak wordt seksistisch wanneer het gebaseerd is op kenmerken zoals geslacht, seksuele geaardheid, genderidentiteit, enz.⁷²

Online haatspraak is niet altijd in strijd met de Belgische wet. In theorie, aldus de wetgever, wordt haatspraak alleen als strafbaar beschouwd wanneer het ook anderen aanzet tot haat of discriminatie ten opzichte van deze specifieke groepen. In andere gevallen kan echter vervolging wegens intimidatie of stalking plaatsvinden.⁷³

Gender trolling

Trolling is *het* opzettelijk verstoren van online discussies door het plaatsen van opmerkingen die door het slachtoffer als irritant of storend worden ervaren. *Trolling* kan vele vormen aannemen. Discussies kunnen bijvoorbeeld worden verstoord door dingen te zeggen die volkomen onlogisch of off-topic zijn, door te doen alsof men geen kennis heeft van bepaalde algemeen bekende zaken, of door een aantal andere middelen die het gesprek doen ontsporen. Het doel van dit gedrag is alleen om het slachtoffer van streek of boos te maken⁷⁴.

Seksistisch *trollen* is vooral gericht tegen vrouwen die hun mening geven op online platforms. Deze vorm van *trolling* omvat seksuele en seksistische beledigingen en, in ernstige gevallen, erg geloofwaardige bedreigingen. Bovendien beslaat deze vorm van *trolling* meerdere platforms en zijn de bedreigingen vaak zeer frequent. Het kan gaan om meerdere berichten per dag of zelfs per uur. Ten slotte is de duur van de

⁷⁰ European Institute for Gender Equality. (2017). Cyber violence against women and girls. Luxemburg : Publications Office of the European Union.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² Vasilenko, E. (2020). Sexist hate speech : Topical organization of intolerant discourse. nr 14 rok 2020.

⁷³ Digitaal Vlaanderen. (z.j.). Online haat : keerzijde van de sociale media. Geraadpleegd op 7 december 2022 via <https://overheid.vlaanderen.be/nieuws/online-haat-keerzijde-van-de-sociale-media>.

⁷⁴ Mantilla, K. (2015). Gendertrolling : How Misogyny Went Viral. Geraadpleegd op 7 december 2022 via <http://publisher.abc-clio.com/9781440833182>.

pesterijen ook ongewoon lang en kunnen de aanvallen ook meerdere accounts omvatten in de vorm van georganiseerde acties.⁷⁵

Wraakporno

Het fenomeen *wraakporno* wordt door het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen als volgt gedefinieerd:

« *Wraakporno is het fenomeen waarbij naakt- of seksueel getinte beelden worden verspreid zonder toestemming van de persoon die op deze beelden wordt afgebeeld. Het is niet van belang of de afgebeelde persoon toestemming heeft gegeven om de beelden te maken of zelf heeft gemaakt; van zodra deze persoon geen toestemming heeft gegeven om deze beelden te tonen of te verspreiden, is er sprake van wraakporno* ».

In tegenstelling tot wat de term "*wraakporno*" doet vermoeden, hebben de drijfveren voor dit fenomeen niet noodzakelijkerwijs te maken met wraak. De beelden kunnen bijvoorbeeld ook worden gedeeld voor de "lol", met de bedoeling ze te verkopen of het slachtoffer te bedreigen of tot bepaalde handelingen te dwingen⁷⁶.

Sexting zonder toestemming

Bij het klassieke fenomeen sexting worden in vertrouwen seksuele of naakte (zelfgemaakte) beelden doorgestuurd via digitale platforms. In vele gevallen gebeurt dit met wederzijdse instemming, maar soms wordt er druk gevoeld door een van de partijen.⁷⁷ Sommige beelden kunnen ook zonder toestemming worden verstuurd. Dit wordt *sexting zonder toestemming* genoemd. Daarnaast komt ook het fenomeen van de '*niet-consensuele dick pic*' veel voor, waarbij mannen een foto van hun geslachtsdelen sturen naar ontvangers die daar niet om hebben gevraagd. In het Verenigd Koninkrijk is dit al strafbaar, maar in België is het delict voor interpretatie vatbaar. Zie ook : <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/02/07/safer-internet-day-ruim-helpt-van-meisjes-in-belgie-ontving-al/> en <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/03/14/dickpic-sturen-in-engeland-of-wales-dan-riskeer-je-2-jaar-cel/>.

Doxing

Doxing is een verschijnsel waarbij persoonlijke informatie, zoals identificatiegegevens, zonder toestemming op het internet wordt gedeeld. Een van de essentiële voorwaarden voor *doxing* is dat het delen van dergelijke informatie opzettelijk moet gebeuren en over het algemeen gepaard moet gaan met kwade opzet. Met andere woorden, als de informatie per ongeluk wordt gedeeld, is er geen sprake van *doxing*.⁷⁸

Doxing is het resultaat van veel verschillende drijfveren. Anderson en Wood (2021) identificeren zeven (niet-exclusieve) drijfveren bij *doxers*. Zij *maken* een onderscheid *tussen* afpersing, vergelding, *zijn*/haar

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ European Institute for Gender Equality. (2017). *Op cit*.

⁷⁷ Englander, E., & McCoy, M. (2018). Sexting—Prevalence, Age, Sex, and Outcomes. *JAMA pediatrics*, 172(4), 317-318.

⁷⁸ Anderson, B., & Wood, M. A. (2021). "Doxing : A Scoping Review and Typology", In *The Emerald International Handbook of Technology-Facilitated Violence and Abuse* (Emerald Studies In Digital Crime, Technology and Social Harms) (pp. 205-226). Bingley: Emerald Publishing Limited.

reputatie verbeteren, *controle*, anderen *het* zwijgen opleggen, onopzettelijk (*hoewel* dit per definitie geen *doxing* is) en uit *algemeen* belang.

In theorie kan iedereen het slachtoffer worden van het fenomeen *doxing*. Een onderzoek⁷⁹ op basis van een steekproef bij 2120 middelbare scholieren in Hongkong toont echter aan dat vrouwelijke scholieren vaker het slachtoffer zijn van *doxing* dan mannelijke scholieren, ongeacht het soort informatie waar het om gaat. Op basis van deze elementen lijkt het erop dat geslacht ook bij dit fenomeen een belangrijke parameter is. Hoewel verder onderzoek naar dit mogelijk statistisch verband wordt aanbevolen.

Grooming

Grooming is een specifieke vorm van sexting die plaatsvindt tussen jongeren en een volwassene die een "*groomer*" wordt genoemd. Vaak probeert de "*groomer*" eerst op een vriendelijke manier contact te leggen met de minderjarige om zijn of haar vertrouwen te winnen. Zo begint het gesprek meestal met onschuldige vragen over hobby's en dergelijke, maar zodra de "*groomer*" het vertrouwen van de jongere heeft gewonnen, kan het uitlopen op een seksueel contact. In dat geval kan de "*groomer*" de jongere vragen om naaktfoto's, webcamseks of zelfs een afspraak in het echt. De "*groomers*" kiezen meestal tieners uit die ogenschijnlijk onzeker zijn en/of een moeilijke tijd doormaken. Dit maakt het gemakkelijker om hun vertrouwen te winnen, waardoor het voor de jongere ook moeilijker wordt om nee te zeggen.⁸⁰ Elke jongere kan het doelwit zijn van *groomers*, maar uit de cijfers blijkt dat meisjes over het algemeen meer kans lopen om slachtoffer te worden van *grooming*. Zo blijken vier van de vijf slachtoffers meisjes te zijn.

Sextortion

Bij sextortion worden intieme seksuele beelden gebruikt als chantagemateriaal om mensen te dwingen bepaalde dingen te doen of om geld en/of materiële goederen te verkrijgen.⁸¹

De afpersing zelf kan op verschillende manieren plaatsvinden, zowel online als offline. Wat online bedreigingen betreft, gaf 71% van de respondenten aan dat zij online werden lastiggevallen en dat zij herhaaldelijk ongewenst online of telefonisch werden benaderd. Bij 45% van de respondenten werd een seksuele afbeelding van het slachtoffer doorgegeven aan een kennis en bij 40% werd een dergelijke afbeelding zelfs online gedeeld. In 26% van de gevallen ging de afbeelding vergezeld van de persoonsgegevens van het slachtoffer. Ten slotte werden bij 24% van de respondenten de accounts gehackt en bij 15% werden valse accounts in naam van het slachtoffer aangemaakt.⁸²

⁷⁹ Chen, Q., Chan, K., & Cheung, A. (2018). Doxing victimization and emotional problems among secondary school students in Hong Kong. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(12), 2665–2673. doi:10.3390/ijerph15122665.

⁸⁰ Mediawijs. (2021). Wat is grooming? Geraadpleegd op 13 december 2022 via <https://www.mediawijs.be/nl/artikels/wat-grooming>.

⁸¹ Wolak, J., & Finkelhor, D. (2016). Sextortion: Findings from a survey of 1,631 victims. Durham, NH: Crimes Against Children Research Center.

⁸² *Ibidem*.

Bibliografie

- ✓ Anderson, B., & Wood, M. A. (2021). "Doxxing: A Scoping Review and Typology", In The Emerald International Handbook of Technology-Facilitated Violence and Abuse (Emerald Studies In Digital Crime, Technology and Social Harms) (pp. 205-226). Bingley: Emerald Publishing Limited.
- ✓ Artikel 3 van het Verdrag van Istanbul.
- ✓ [Bruxelles: le «frotteur» du métro écope de 10 mois de prison avec sursis - sudinfo.be](https://sudinfo.be).
- ✓ Décisions de la Conférence interministérielle Droits des femmes du 15 juin 2021
- ✓ Chen, Q., Chan, K., & Cheung, A. (2018). Doxing victimization and emotional problems among secondary school students in Hong Kong. International Journal of Environmental Research and Public Health, 15(12), 2665–2673. doi:10.3390/ijerph15122665.
- ✓ Conseil de l'Europe (2022). Pas de place pour la violence à l'égard des femmes et des filles dans le monde numérique. Carnet des droits de l'Homme.
- ✓ Intersectioneel diagnostisch onderzoek naar de ervaringen van vrouwen en geslachtsgebonden en geracialiseerde personen en de LGBTQI+ gemeenschap in het uitgaansleven, met name in bars. December 2021-april 2022. Elsene.
- ✓ Digitaal Vlaanderen. (z.j.). Online haat : keerzijde van de sociale media. Geraadpleegd op 7 december 2022 via <https://overheid.vlaanderen.be/nieuws/online-haat-keerzijde-van-de-sociale-media>.
- ✓ [Directive 2012/29/UE](#) du Parlement Européen et du conseil du 25 octobre 2012 établissant des normes minimales concernant les droits, le soutien et la protection des victimes de la criminalité et remplaçant la décision-cadre 2001/220/JAI du Conseil.
- ✓ [En Belgique, le mouvement #balancetonbar prend de l'ampleur \(lemonde.fr\)](https://lemonde.fr).
- ✓ Englander, E., & McCoy, M. (2018). Sexting—Prevalence, Age, Sex, and Outcomes. JAMA pediatrics, 172(4), 317-318.
- ✓ European Commission, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament — Programme of action for the mainstreaming of gender equality in Community development co-operation, COM(2001) 295 final), 2001.
- ✓ European Institute for Gender Equality. (2017). Cyber violence against women and girls. Luxemburg : Publications Office of the European Union.
- ✓ Frison, C., Gauder, I., Goffinet, F., Harmel, C., & al. (2020). *La loi gender mainstreaming, un outil pertinent pour lutter contre les inégalités femmes-hommes laissé au fond des tiroirs politiques*. In : ASBL Fem & LAW - gecoördineerd door Diane Bernard et Chloé Harmel, Droits des femmes - Code commenté, Larcier 2020.
- ✓ GREVIO (2021). Recommandation générale n°1 du GREVIO sur la dimension numérique de la violence à l'égard des femmes.
- ✓ Institut Paris Région (2022). Prévenir les violences sexuelles et sexistes envers les femmes dans les transports franciliens. Note rapide n°964.
- ✓ Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen. Wraakporno, online seksuele intimidatie en andere vormen van cyberpesten. Resultaten van de enquête #youtoo.
- ✓ Lomba, N., Navarra, C., & Fernandes, M. (2021). Study: Combating gender-based violence: cyber violence. Geraadpleegd op 5 december 2022 via [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2021\)662621](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2021)662621). Brussels plan ter bestrijding van geweld tegen vrouwen (2020). Plan International – equal.brussels.
- ✓ Mantilla, K. (2015). Gendertrolling : How Misogyny Went Viral. Geraadpleegd op 7 december 2022 via <http://publisher.abc-clio.com/9781440833182>.
- ✓ Mediawijs. (2021). Wat is grooming? Geraadpleegd op 13 december 2022 via <https://www.mediawijs.be/nl/artikels/wat-grooming>.
- ✓ Veiligheidsmonitor 2021, gepubliceerd in december 2022.
- ✓ Brussels plan ter bestrijding van geweld tegen vrouwen (2020). Plan International – equal.brussels

- ✓ UN-MENAMAIS, Compréhension des mécanismes, nature, magnitude et impact de la violence sexuelle en Belgique (2017-2021).
- ✓ Shreeves, R. (2021). At a glance: Combating gender-based cyber-violence. Geraadpleegd op 5 december 2022 via [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2021\)698830](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2021)698830).
- ✓ Gebaseerd op Vera-Gray, F., Men's Stranger Intrusions : Rethinking Street Harassment. Women's Studies International Forum 58 (2016), pp. 9-17.
- ✓ Europese Unie (2021): Bestrijding van gendergerelateerd cybergeweld - plenaire vergadering december 2021.
- ✓ Vasilenko, E. (2020). Sexist hate speech : Topical organization of intolerant discourse. nr 14 rok 2020.
- ✓ Verheyden, T. (2022). Hoe naaktbeelden van jonge meisjes ongewild én ongestraft blijven rondgaan in "exposegroepen" op Telegram. Geraadpleegd op 19 december 2022 via <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/11/09/expose/>.
- ✓ Willems, A. (2022). Na Facebook en Instagram heeft nu ook TikTok genoeg van Andrew Tate : vrouwenhater van sociale media gegoooid. Geraadpleegd op 19 december 2022 via <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/08/20/andrew-tate/>.
- ✓ Wolak, J., & Finkelhor, D. (2016). Sextortion: Findings from a survey of 1,631 victims. Durham, NH: Crimes Against Children Research Center.
- ✓ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/gender_mainstreaming.
- ✓ <http://stopausexisme.be/la-stib-invite-a-reagir-contre-le-harcelement-sexiste-dans-lespace-public/>.
- ✓ <https://trends.levif.be/a-la-une/tech-medias/interdire-lanonymat-sur-internet-pour-en-finir-avec-la-violence-verbale-lidee-est-mauvaise-et-voici-pourquoi/>.
- ✓ <https://www.lalibre.be/regions/bruxelles/2021/04/29/harcelement-dans-les-transportes-publics-la-stib-va-lancer-une-etude-sur-le-sentiment-de-securite-des-voyageurs-2VRZFYOKLRGQ7P6Z26WRTNESPE/>.
- ✓ <https://sarahschlitz.be/nl/sarah-schlitz-devoile-une-arme-contre-les-violences-sexuelles-en-ligne-pour-rendre-le-pouvoir-aux-victimes/>.
- ✓ <https://www.forbes.fr/politique/plus-de-50-des-jeunes-femmes-ont-ete-victimes-de-cyber-harcelement/>.
- ✓ <https://www.planinternational.be/nl/seksuele-intimidatie-belgie>.
- ✓ <https://www.planinternational.be/nl/blog/jongeren-en-mivb-samen-tegen-seksuele-intimidatie>.
- ✓ <https://www.planinternational.be/nl/blog/hoef-fotografie-seksuele-intimidatie-op-straat-helpt-te-stoppen>.
- ✓ <https://www.rtb.be/article/cyberharcelement-la-chanteuse-hoshi-est-decue-par-la-lenteur-et-le-manque-defficacite-de-la-justice-francaise-que-n-est-il-en-belgique-11136706>.
- ✓ <https://www.seksueelgeweld.be/straatintimidatie>.
- ✓ <https://www.who.int/fr/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.
- ✓ <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>.